

**OILADAGI ZO‘RAVONLIKKA QARSHI KURASHNING HUQUQIY
ASOSLARI**

*Nizomiy nomidagi O‘zbekiston milliy pedagogika universiteti
Tarix fakulteti Milliy g‘oya, ma‘naviyat asoslari va huquq ta‘limi
201-guruh talabasi* **Tuxliboyeva Oydinoy O‘tkirbek qizi**
Tel: (50) 090-92-11
e.pochta:oydintuxliboyeva@gmail.com

Annotatsiya: Mazkur maqolada oiladagi zo‘ravonlik tushunchasi, uning jamiyat va oila institutiga salbiy ta‘siri, O‘zbekiston Respublikasida oiladagi zo‘ravonlikka qarshi kurashishning huquqiy asoslari hamda ushbu sohada amalga oshirilayotgan islohotlar tahlil qilinadi. Shuningdek, zo‘ravonlikdan jabrlangan shaxslarni himoya qilish mexanizmlari va ularni takomillashtirish masalalari yoritilgan.

Kalit so‘zlar: oila, zo‘ravonlik, huquqiy himoya, himoya orderi, inson huquqlari, gender tengligi, huquqbuzarlik, profilaktika.

Oila jamiyatning asosiy bo‘g‘ini hisoblanadi. Oiladagi sog‘lom muhit shaxsning ma‘naviy va jismoniy rivojlanishiga bevosita ta‘sir ko‘rsatadi. Biroq oiladagi zo‘ravonlik holatlari nafaqat alohida shaxs, balki butun jamiyat taraqqiyotiga salbiy ta‘sir ko‘rsatadi. Shu sababli oiladagi zo‘ravonlikka qarshi kurashish va uning oldini olish davlat siyosatining muhim yo‘nalishlaridan biri hisoblanadi. Oiladagi zo‘ravonlik tushunchasi va uning turlari. Oiladagi zo‘ravonlik — oila a‘zolaridan birining boshqasiga nisbatan jismoniy, ruhiy, iqtisodiy yoki jinsiy tazyiq o‘tkazishi natijasida uning huquq va erkinliklarini cheklashga qaratilgan noqonuniy harakatlar yig‘indisidir.

Oiladagi zo‘ravonlik quyidagi turlarga bo‘linadi:

Jismoniy zo‘ravonlik;

Ruhiy (psixologik) zo‘ravonlik;

Iqtisodiy zo‘ravonlik;

Jinsiy zo‘ravonlik.

Mazkur zo‘ravonlik turlari jabrlanuvchining sog‘lig‘iga, ruhiy holatiga va ijtimoiy faolligiga jiddiy zarar yetkazadi. O‘zbekistonda oiladagi zo‘ravonlikka qarshi kurashning huquqiy asoslari. O‘zbekiston Respublikasida oiladagi zo‘ravonlikka qarshi kurashish bo‘yicha mustahkam huquqiy baza yaratilgan. Birinchidan, O‘zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasida inson huquqlari, sha‘ni va qadr-qimmatini himoya qilish davlatning oliy maqsadi sifatida belgilangan. Ikkinchidan, O‘zbekiston Respublikasining “Xotin-qizlarni tazyiq va zo‘ravonlikdan himoya qilish to‘g‘risida”gi Qonuni oiladagi zo‘ravonlikka qarshi kurashning asosiy huquqiy manbalaridan biri hisoblanadi. Ushbu qonun tazyiq va zo‘ravonlik tushunchalarini belgilab berish bilan birga, jabrlanuvchilarni himoya qilish mexanizmlarini ham nazarda tutadi. Uchinchidan, Oila kodeksi oila a‘zolarining huquq va majburiyatlarini belgilaydi hamda oilaviy munosabatlarda tenglik, o‘zaro hurmat va

“DUNYO TA’LIMI SIFATINI OSHIRISHNING ILG‘OR USULLARI ILMIY JURNALI”

5-Iyun, 2026-yil

mas’uliyat tamoyillarini mustahkamlaydi. Shuningdek, Ma’muriy javobgarlik to’g’risidagi kodeks va Jinoyat kodeksida oiladagi zo’ravonlik bilan bog’liq huquqbuzarliklar uchun javobgarlik choralari nazarda tutilgan. Oiladagi zo’ravonlikdan jabrlangan shaxslarni himoya qilishda himoya orderi muhim ahamiyat kasb etadi. Himoya orderi jabrlanuvchini zo’ravonlik sodir etgan shaxsning tazyiqidan vaqtincha himoya qilishga qaratilgan huquqiy hujjat hisoblanadi. Zo’ravonlik sodir etgan shaxsning jabrlanuvchi bilan aloqasi cheklanadi, jabrlanuvchining xavfsizligi ta’minlanadi, takroriy zo’ravonlikning oldi olinadi. Oiladagi zo’ravonlikka qarshi kurashishda faqat jazolash choralari qo’llash yetarli emas. Profilaktik tadbirlarni amalga oshirish ham muhim hisoblanadi.

Bunday tadbirlar qatoriga:

Aholining huquqiy madaniyatini oshirish;

Oila institutini mustahkamlash;

Yoshlarni oilaviy hayotga tayyorlash;

Psixologik va ijtimoiy yordam xizmatlarini rivojlantirish;

Gender tengligini ta’minlash kiradi.

Oiladagi zo’ravonlik nafaqat alohida shaxsning huquqlari buzilishiga, balki jamiyatning ijtimoiy barqarorligiga ham salbiy ta’sir ko’rsatadi. Zo’ravonlik oqibatida jabrlanuvchilarning jismoniy va ruhiy salomatligi yomonlashadi, oiladagi sog’lom muhit izdan chiqadi hamda bolalar tarbiyasiga salbiy ta’sir ko’rsatiladi. Tadqiqotlar shuni ko’rsatadiki, zo’ravonlik muhitida ulg’aygan bolalarda agressiv xulq-atvor, ruhiy tushkunlik va ijtimoiy moslashuv muammolari ko’proq uchraydi. Huquqiy nuqtai nazardan, oiladagi zo’ravonlik insonning konstitutsiyaviy huquqlari, jumladan yashash, erkinlik, sha’ni va qadr-qimmatini himoya qilish huquqlarining buzilishiga olib keladi. Shu sababli davlat tomonidan ushbu huquqbuzarlikning oldini olish va unga qarshi kurashish bo’yicha samarali mexanizmlar joriy etilmoqda. Oiladagi zo’ravonlikka qarshi kurashishda davlat organlari, fuqarolik jamiyati institutlari va jamoat tashkilotlarining hamkorligi muhim ahamiyat kasb etadi. Ichki ishlar organlari zo’ravonlik holatlarini aniqlash, jabrlanuvchilar xavfsizligini ta’minlash va huquqbuzarlarga nisbatan qonuniy choralar ko’rish vazifasini bajaradi. Shuningdek, xotin-qizlar masalalari bo’yicha faoliyat yurituvchi tashkilotlar jabrlangan shaxslarga psixologik, huquqiy va ijtimoiy yordam ko’rsatadi. Reabilitatsiya markazlari va ishonch telefonlari faoliyati zo’ravonlik qurbonlarini qo’llab-quvvatlashda muhim vosita hisoblanadi. Davlat va nodavlat tashkilotlarining hamkorligi natijasida zo’ravonlik holatlarining oldini olish va jabrlanuvchilarning huquqlarini tiklash imkoniyatlari kengaymoqda. Dunyoning ko’plab davlatlarida oiladagi zo’ravonlikka qarshi kurashish bo’yicha maxsus qonunlar qabul qilingan va samarali himoya mexanizmlari joriy etilgan. Xalqaro tashkilotlar tomonidan qabul qilingan hujjatlarda inson huquqlarini himoya qilish, gender tengligini ta’minlash va zo’ravonlikning barcha shakllariga qarshi kurashish masalalariga alohida e’tibor qaratilgan. O‘zbekiston ham xalqaro huquqning umume’tirof etilgan prinsiplariga tayangan holda milliy qonunchilikni takomillashtirib bormoqda. Xususan, himoya orderi institutining joriy etilishi, jabrlanuvchilarga bepul huquqiy yordam

5-Iyun, 2026-yil

ko‘rsatish tizimining rivojlantirilishi hamda profilaktik tadbirlarning kuchaytirilishi xalqaro tajribaning milliy amaliyotga muvaffaqiyatli tatbiq etilayotganidan dalolat beradi.

Xulosa qilib aytganda, oiladagi zo‘ravonlik inson huquqlari va erkinliklariga jiddiy tahdid soluvchi salbiy ijtimoiy hodisadir. O‘zbekiston Respublikasida ushbu muammoga qarshi kurashish bo‘yicha keng qamrovli huquqiy asoslar yaratilgan. Biroq oiladagi zo‘ravonlikning oldini olishda davlat organlari, fuqarolik jamiyati institutlari va oila a‘zolarining hamkorligi muhim ahamiyatga ega. Huquqiy madaniyatni yuksaltirish va profilaktik tadbirlarni kuchaytirish orqali jamiyatda sog‘lom oilaviy muhitni shakllantirish mumkin.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

- 1.O‘zbekiston Respublikasining “Xotin-qizlarni tazyiq va zo‘ravonlikdan himoya qilish to‘g‘risida”gi Qonuni, 2019-yil 2-sentabr.
- 2.Odilqoriyev X.T. Davlat va huquq nazariyasi. – Toshkent: Adolat, 2020.
- 3.Islomov Z.M. Huquq nazariyasi. – Toshkent: TDYU nashriyoti, 2019.
- 4.O‘zbekiston Respublikasi Oliy Majlisi huzuridagi Qonunchilik muammolari va parlament tadqiqotlari instituti materiallari.